

Liuksialan Wiesti (1888–1911) – Suomen ensimmäinen kantakirjahevonen

Teksti: Hilja Solala

Historian väitöskirjatyöni alkumetreillä Liuksialan kartanon arkistossa eteeni tuli Wiesti-nimisen hevosen kantakirjatodistus vuodelta 1893. Tutkimuksen valmistuttua nimesin Wiestin kantakirjatodistuksen koko 400-sivuisen väitöskirjani tärkeimmäksi asiakirjaksi. Tämän löydön myötä voimme nyt viettää suomalaisen hevosen kantakirjan 130-vuotisjuhla-vuotta.

Kantakirja suomalaiselle hevoselle

Euroopassa kotieläimiä alettiin jalostaa omina rotuina käsitteen nykymerkityksessä 1800-luvun kuluessa. Tässä keskeisessä asemassa oli kantakirja eli rodun jalostuseläinten rekisteri. Samalla pysäytettiin eri eläinkantojen sekalaisia risteytyksiä.

On merkittävää, että suomalaista maatiaishevosta päätettiin 1800-luvun lopulla alkaa jalostaa omana rotuna. Osa alkuperäisistä, paikallisista maatiaiseläimistä ehti hävitä sukupuuttoon ennen vastaavaa päätöstä. Kansainvälisesti oli harvinaista, että kantakirja perustettiin ensimmäisenä ainoastaan yhdelle, kaikkiin hevosen tärkeimpiin käyttötarkoituksiin soveltuneelle maatiaishevoselle. Useiden eri hevosrotujen kantakirjajalostus ei ollut talonpoikaisessa Suomessa 1800-luvun lopulla realistista, eikä jalojen ratsu- tai vaunuhevosien tarvekaan ollut monipuoliseen työhevoseen verrattuna suurta.

Suomalaisen hevosen kantakirjan ylläpitäjän asemasta kilpailivat vuosina 1893–1907 Uudenmaan ja Hämeen läänien maanviljelysseura, valtio hevoshoitonneuvojan johdolla ja Hippos-hevosjalostusyhdistysliike. Kantakirjan syntyprosessi alkoi innovaation tulosta Suomeen, jatkui järjestelmän rakentumisena ja päättyi aatteen valtakunnalliseen läpimurtoon. Kantakirjajalostuksen kohdistaminen suomalaiseen hevoseen 1800-luvun lopulla mahdollisti sen, että meillä on tänään olemassa suojeltu alkuperäisrotu nimeltä suomenhevonen.

Wiestin elämä

Ensimmäinen suomalainen hevonen kantakirjattiin Hämeenlinnassa 9.3.1893,

Suomen ensimmäinen kantakirjahevonen Wiesti (oik.) Liuksialan kartanon pihassa. Kuva: Liuksialan kartanon kokoelma

kun Liuksialan kartanon Wiesti-tamma otettiin Uudenmaan ja Hämeen läänien maanviljelysseuran kantakirjaan numerolla 1. Tämä oli käytännön työn alku suomalaisen hevosrodun perustamiselle. Aiemmin suomenhevosen yleisessä historiankirjoituksessa ei ole tunnettu Wiestiä, eikä oikeastaan lainkaan koko maanviljelysseuran urauurtavaa suomalaisen hevosen kantakirjaa.

Kuka sitten oli tämä Suomen ensimmäinen kantakirjahevonen? Wiesti syntyi Eräjärven pappilassa, vt. kappalaisen Martin Gunnar Branderin tallissa 13.4.1888. Kangasalla sijaitsevan Liuksialan kartanon silloinen isäntä Agathon Meurman ihastui Branderin Sanelma-tammaan sen omistajan ajeltua hevosellaan vierailulle Liuksialaan. Meurman kaavaili Sanelman varsasta siitostammaa kartanoon, mutta Brander pyysi yksivuotiaasta varsasta hyvin korkeaa hintaa. Siitä huolimatta Sanelman tammavarsa vaihtoi omistajaa kesällä 1889. Jo samana syksynä Wiestistä tarjottiin tuhat markkaa, mutta Meurman oli järkkymätön: odotetaan kunnes saadaan tuhansia.

Wiestistä kasvoi 154 cm korkea, harmaajouhinen punarautias tamma. Suomen ensimmäisessä kantakirjanäytelyssä 9.3.1893 ainoastaan Wiesti palkittiin ensimmäisellä palkinnolla, minkä lisäksi se sai suuremman hopeamitalin ja

25 markkaa palkintona. Wiesti palkittiin myöhemmin myös lukuisissa muissa näyttelyissä.

Käytän Wiestin virallista, kantakirjatodistukseen merkittyä nimeä, mutta sen nimeä kirjoitettiin myös muodossa Wiesti. Kantakirjatodistukseen ei ollut merkitty tietoja Wiestin polveutumisesta. Se tunnettiin ajankohtaan nähden kuitenkin tarkasti, osittain jopa kaksi polvea taaksepäin. Emän puolelta Wiestin suku oli Hämeestä ja Uudeltamaalta. Wiestin isän omisti hevospiireissä tunnettu ori-veteläinen rovasti E. F. Reinius. Orissa oli savolaista verta, joka saattoi olla peräisin ulkomaisiin risteytyksiin perustuneesta Fürstenbergin hevoskannasta.

Liuksialassa Wiesti oli pääasiassa siitostamma, mutta sitä käytettiin myös ajo-, vaunu- ja työhevosena. Ensimmäistä elinvuottaan lukuun ottamatta Wiesti vietti koko elämänsä Liuksialan kartanossa. Wiesti kuoli 23,5-vuotiaana syksyllä 1911.

Historiallisen hevositysilön merkitys

Wiesti oli Liuksialan kartanon hevoskannan merkittävin kantatamma ja vaikutti huomattavasti kartanon omaan hevosukuun. Wiesti varsoi peräti 14 varsaa vuosina 1894–1911. Liuksialan tammat

edustivat kartanon tarkan hevosrekisterin mukaan 1970-luvulla jo kahdeksannen polven hämäläistä jalostusta kantaemänään Wiesti. Tuolloin Liuksialassa oli harjoitettu suunnitelmallista hevosjalostusta sekä jalostettu samaa tammakantaa yhtäjaksoisesti aina 1890-luvulta alkaen. Wiestin suvun edustajat olivat yhä näyttelyissä palkittuja, ja siitä polveutuvia hevosia oli myös kantakirjattu.

Myytyjen varsojen kautta Wiesti vaihtui Liuksialaa laajemminkin hevosjalostukseen. Wiestistä polveutuvia hevosia on elossa yhä tänäkin päivänä. Sukuposti-hevostietokannan mukaan ainakin kaksi nykyistä suomenhevostammaa polveutuu suoraa emälinjaa pitkin Wiestistä. Wiestin sukuisia suomenhevosia voi toki olla elossa useampiakin, mutta niiden etsiminen vaatisi lisää salapoliisityötä.

Wiestin merkitys ulottui myös käytännön hevosjalostusta laajemmalle. Suomen ensimmäisenä kantakirjahevosena Wiesti nousi esikuvan asemaan aiemmin tunnettua laajemmassa suomalaisen hevosen kantakirjan ja sitä myöten nykyisen suomenhevosrodun syntyprosessissa. Wiesti on esimerkki siitä, miten historiantutkimuksen kautta hevosyksilö voi nousta merkittävään asemaan historian lisäksi myös nykypäivän näkökulmasta.

Wiesti välittää viestiä suomenhevosen arvosta

Hevosihmisiä kiinnostanee, miten löysin tämän kuuluisan Wiestin. 2010-luvun alkupuolella aloitin historian väitöskirjan kirjoittamisen suomalaisen hevosen historiasta. Vähitellen tutkimuskysymys rajautui suomalaisen hevosrodun syntyhistoriaan, mikä konkretisoitui kantakirjan perustamisena. Niinpä tutkimukseni keskittyi suomalaisen hevosen kantakirjan syntyyn.

Tiesin, että aikanaan valtion toisen hevoshoitaneuvojan, Jalmari Meurmanin (1870–1946), kotikartano oli Kangasalan Liuksiala. Väitöskirjatyöni alussa tutkin yhden kokonaisen kevään Liuksialan laajaa arkistoa. Sieltä löytyi Wiestin kantakirjatodistus. Sen löytäessäni en heti ymmärtänyt Wiestin merkitystä, enkä ollut koskaan kuullutkaan Uudenmaan ja Hämeen läänien maanviljelysseuran kantakirjasta. Tutkimuksen edetessä myös muissa historiallisissa lähteissä alkoi kuitenkin tulla vastaan kyseinen maanviljelysseuran hevoskantakirja. Silloin muistin Wiestin kantakirjatodistuksen Liuksialan kartanon arkistossa. Siinä se nyt oli, Suomen ensimmäinen kantakirjahevon ja koko väitöskirjani tärkein yksittäinen asiakirja! Wiestin

Hämeen Eskadroonan ratsukot toivottivat vieraat juhlallisesti tervetulleiksi Wiestin päivään. Ratsukoita tervehtimässä Kangasalan kaupunginjohtaja Oskari Auvinen ja tutkija Hilja Solala. Kuva: Janne Kähkönen

INFO: Wiestin päivä 9.3.2023

- **Ensimmäinen suomalainen hevonen kantakirjattiin 130 vuotta sitten. Suomen ensimmäisen kantakirjahevosensa mukaan nimetty Wiestin päivä ideoitiin juhlitamaan suomalaisen hevosen ja ihmisen yhteistä historiaa, nykypäivää ja tulevaisuutta.**
- **Kangasalla maaliskuun 9. päivänä pidetyssä juhlaseminaarissa yleisö sai kuulla suomenhevosen historian tutkimuksen uusista tuulista, sai tuoretta tietoa Suomen ainoan alkuperäisen hevosrodun nykytilanteesta ja säilytystoimista sekä pääsi vaihtamaan kuulumisia suomenhevosihmisten kesken. Europarlamentaarikko Henna Virkkusen, Kangasalan kaupunginjohtaja Oskari Auvinen ja Hämeen hevosjalostusliitto ry:n puheenjohtaja Mikko Salmisen pitämien juhlapuheiden ohella tilaisuudessa luennoivat FT Hilja Solala (Tampereen yliopisto), vanhempi tutkija Jaana Peippo (NordGen) ja toimitusjohtaja Minna Mäenpää (Suomen Hippos ry).**
- **Kangasala-talossa pidettyyn Wiestin päivään osallistui yli 70 kuulijaa, joiden joukossa oli runsaasti hevosalan väkeä. Lisäksi luentoja seurattiin etäyhteyksillä. Tilaisuuden järjestivät Hämeen hevosjalostusliitto ry, Business Kangasala ja Kangasalan kaupunki. Samalla juhlitettiin Suomen Hippoksen 50-vuotisjuhlavuotta.**

myötä kantakirjanpidon käytännön aloitus suomalaiselle hevoselle siirtyi yleisesti tunnettua aikaisemmaksi. Wiesti oli yllätys niin Liuksialan kartanon välle itselleen kuin koko hevosalalle. Voit lukea Wiestistä lisää vuonna 2021 julkaistusta historian väitöskirjastani Suomalaisen hevosrodun synty: Maatiaishevonen ja kotieläinjalostuksen kansainvälinen murros 1893–1907.

Wiesti välittääköön viestiä suomenhevosen arvosta myös tulevaisuuden hevoskasvattajasukupolville!

Lähteet:

Solala, Hilja, *Suomalaisen hevosrodun synty. Maatiaishevonen ja kotieläinjalostuksen kansainvälinen murros 1893–1907*. Tampereen yliopiston väitöskirjat 442. Tampereen yliopisto 2021. Luettavissa osoitteessa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-2031-7>. Toivio (nyk. Solala), Hilja, 'Jalmari Meurman – suomalaisen hevosjalostuksen vaikuttaja'. *Ympäristöhistoria Finnish Journal of Environmental History* (YF-JEH) 2/2012, s. 8–25.